

UNELE DATE DESPRE TIPURILE DE LOCUINȚE DIN EPOCA BRONZULUI DE PE TERITORIUL ROMÂNIEI

EUGEN COMȘA

Cercetările arheologice intense, desfășurate pe tot întinsul țării noastre, din ultimele trei decenii, au contribuit și la cunoașterea, tot mai amănunțită, a evoluției culturilor din epoca bronzului¹.

Ținem să subliniem, încă de la început, că informațiile de care dispunem despre locuințe sînt mai numeroase și mai clare pentru unele culturi, mult mai puține pentru altele.

Perioada timpurie a epocii bronzului din Moldova este, pînă în prezent, puțin cunoscută. După părerea unor cercetători, epoca bronzului, pe meleagurile acestei provincii, a început cu cultura *Foltești II*². În așezarea purtătorilor ei, de la Bogdănești (jud. Bacău) s-au dezvelit și studiat locuințe de tipul bordeielor (cu o singură încăpere), cu gropi de formă patrulateră, avînd colțurile rotunjite, cu dimensiunile de: 5×3 m și de $4 \times 3,5$ m. Demn de subliniat este faptul că ele erau podite cu pietre plate sau numai cu lut bătătorit. Vetrele se aflau în centrul încăperii sau lîngă latura de vest, fiind făcute pe un strat de pietre sau pe un „pat” de cioburi. Unele vetre aveau și gardină alcătuită din pietre³. În alte stațiuni de același tip (la Foltești, Dolheștii Mari) locuințele erau colibe simple cu vatră⁴.

Evoluția culturii Coțofeni, specifică perioadei de tranziție s-a continuat, mai ales, în Transilvania (prin *aspectul Cîlnic*) pînă la începutul fazei B a culturii Glina-Schneckenberg. Locuințele din așezarea de la Cîlnic (jud. Alba) erau dreptunghiulare (cu dimensiunile de la 3—4 m lățime pînă la 6—8 m lungime), adesea cu două încăperi, cu vetre sau chiar cuptoare și pridvor (fig. 1). Acoperișul era în două ape, de trestie sau de paie⁵.

În cadrul ariei de răspîndire a culturii Glina, din perioada timpurie a epocii, de pe întinsul: Munteniei, Olteniei și din sud-estul Transilvaniei, locuințele au fost de diferite tipuri în așezări situate pe locuri înalte (de ex. pe telluri) ușor de apărat și în mod excepțional întărite cu șanțuri de apărare. La începutul evoluției comunităților culturii sînt documentate, mai cu seamă, locuințe bordei. Astfel, două din nivelurile (cele inferioare) din așezarea Glina de la Crivăț (jud. Călărași), din zona cursului inferior al Argeșului, sînt caracterizate prin bordeie cu gropi de formă ovală sau rotundă (uneori neregulate)⁶. Unul din bordeiele de la Crivăț (nr. 5) avea $3 \times 2,40$ m⁷, iar un altul de la Ciurel (fig. 2), circa 2 m diametru⁸. Se cunosc și gropi de bordei rectangulare. Pereții de deasupra solului erau formați din împletitură de nuiele, puțină lipitură de lut și acoperișul de trestie. Drept podină servea pămîntul bătătorit. Vetrele, formate dintr-un simplu strat de lut fețuit, se aflau în mijlocul sau la marginea locuinței⁹.

Din faza tîrzie a culturii Glina, din Muntenia centrală, la Glina, sînt documentate locuințe de suprafață, de fapt, un fel de colibe, cu pereții din pari, împletitură de nuiele și puțină lipitură de lut amestecat cu păioase. Aveau acoperiș de trestie. Podina subțire (de 2,5—3 cm) era de lut bătătorit. Vetrele simple aveau forma rotundă sau ovală. S-au descoperit și resturile unor cuptoare rotunde sau ovale¹⁰. Din așezări cu astfel de locuințe au rămas straturi de cultură conținînd o cantitate mare de cenușă.

Stratul de cultură Glina, din stațiunea de la Braneț (jud. Olt), din estul Olteniei, a fost împărțit în trei niveluri. La baza lor s-au descoperit numai rămășițe de locuințe

de suprafață, rectangulare, cu axul lung orientat NS. În diferite campanii de săpături s-au definit două categorii de locuințe:

O serie din cele studiate, din nivelul II, sînt reprezentate prin bucățele mărunte de lipitură arsă, împrăștiate. Nu au podine amenajate. În eprinsul lor nu s-au găsit vetre, ci numai adîncituri ovale, pline cu cenușă și bucățele de cărbuni¹¹. Astfel de construcții sînt considerate a fi locuințe sezoniere, de dimensiuni reduse (de cca. 3×2 m). Ele aveau pereții subțiri, mai ales, din nuiiele și puțină lipitură¹².

Locuințele din cea de a doua categorie erau tot rectangulare, clădite în sistem paiantă. Se subliniază că nuiiele folosite erau groase. Din pereții lor (groși de cca. 10 cm) s-au păstrat, în unele cazuri, numeroase bucăți de lipitură arsă și uneori de cărbune¹³. Dintr-o astfel de locuință s-a dezvelit o aglomerare de lipitură arsă de 6×6 m. Locuințele erau prevăzute, în mijloc, cu vetre rotunde (cu diam. de 0.70—1.50 m și fețuiala groasă pînă la 10 cm)¹⁴.

Despre locuințele din zona Schneckenberg, din sud-estul Transilvaniei unde majoritatea așezărilor se aflau pe înălțimi sau locuri ușor de apărat, documentarea s-a îmbogățit, destul de mult, în ultimul sfert de veac. Dispunem de date semnificative despre locuințele din două stațiuni:

La Cuculata (jud. Brașov), în așezarea de tip Schneckenberg de pe „Pleșița Pietroasă”, s-au delimitat două niveluri — Cel inferior este caracterizat prin colibe. Forma și dimensiunile lor nu au putut fi precizate. S-a păstrat foarte puțină lipitură arsă. Vatra se făcea puțin înălțată față de podină și avea forma ovală (de cca. 0.83 m)¹⁵.

— La baza nivelului II (superior) s-au dezvelit resturile unei locuințe de suprafață, rectangulară (de 4.05×3.65 m), cu axul lung orientat NV—SE (fig. 3). Aceasta era podită cu lespezi de calcar, legate cu puțin lut. Tot din lespezi netede, pe latura de nord și pe jumătatea nordică a laturii de est s-a amenajat o laviță (lată de 0.70 m). În dreptul marginilor locuinței nu s-au găsit găuri de pari. Aproximativ în mijlocul încăperii, pe un „pat” de pietre mici, se afla vatra rotundă (cu diam. de 0.90 m)¹⁶.

La baza stratului inferior al așezării de tip Schneckenberg de la Sfîntu Gheorghe punctul „Örkö”, s-au cercetat rămășițele unei locuințe de suprafață, rectangulară. În lungul pereților erau găuri de pari (cu secțiunea rotundă). Podina era de lut bătătorit. Datorită incendiului care a distrus locuința, a fost arsă la roșu¹⁷.

Din zona Schneckenberg mai sînt menționate colibe, cu pereții din nuiiele împlete des, ale căror urme s-au păstrat pe bucăți de lipitură arsă¹⁸. Purtătorii culturii, din ținuturile din SE Transilvaniei, au trăit perioade scurte în peșteri¹⁹.

Prin descoperirile făcute în jud. Harghita, s-a dovedit că în timp ce în ținuturile vecine dinspre sud, se desfășura evoluția fazei Schneckenberg B, în zona amintită sînt documentate o serie de comunități aparținînd culturii *Jigodin* din așezarea de la Leliceeni (jud. Harghita). Purtătorii ei au avut locuințe de dimensiuni reduse, de formă rectangulară²⁰.

În vestul țării, aproximativ la mijlocul perioadei bronzului timpuriu, în așezarea de la *Periam* (jud. Timiș), locuințele erau de formă dreptunghiulară, cu podină de lut bătătorit și cu vatră simplă²¹.

În perioada bronzului mijlociu, jumătatea de nord a Moldovei a fost locuită de comunitățile culturii *Costișa*, ale căror așezări erau vremelnice, reduse ca suprafață și sărăcăcioase. Datorită acestui fapt, în așezarea de la Costișa (jud. Neamț), în stratul respectiv, nu s-a putut delimita forma acelor locuințe. S-a remarcat numai că pe bucăți de lipitură arsă se observă urme de nuiiele, iar pe baza fețuiei unui bulgăre s-a putut deduce că locuințele erau rectangulare. Despre vetre se arată că aveau fețuiala subțire, făcută direct pe podina de pămînt bătătorit²².

Observații demne de reținut s-au făcut cu prilejul săpăturilor din așezarea de tip Costișa de la Borlești (jud. Neamț). S-au studiat resturile unei locuințe de suprafață de formă rectangulară (de 4×2.8 m). Se cuvine subliniat că la construirea fundațiilor pereților s-au întrebuințat pietre de dimensiuni mici și mijlocii. Scheletul pereților (subțiri) era alcătuit din pari (de 10×15 cm grosime), împletitură de nuiiele și lipitură de

lut. În partea de NV a locuinței cercetate se afla vatra rectangulară (de $0,45 \times 0,60$ m) cu colțurile rotunjite, amenajată din pietre și prevăzută cu gardină ²³.

Prin cercetări recente, în NV Munteniei, la *Odaia Turcului* (jud. Dîmbovița) și apoi în alte câteva puncte din zonă, a fost descoperit un complex, considerat de unii specialiști ca reprezentînd un nou aspect cultural ²⁴, de alții ca aparținînd începutului etapei Monteoru I c 4 ²⁵. La *Odaia Turcului* acest complex este documentat în stratul superior. În cuprinsul lui s-au cercetat resturile a 3 locuințe. Toate sînt colibe mici, din pari, împletitură de nuiete și lipitură de lut. Nu a fost posibilă precizarea formei lor. Podina o aveau de lut bătătorit (de 6—10 cm grosime). Subliniem că vetrele din stratul respectiv s-au făcut pe un „pat” de pietriș ²⁶.

Comunitățile *culturii Monteoru* au fost răspîndite în nordul și nord-estul Munteniei, în jumătatea de sud a Moldovei și mai puțin în sud-estul Transilvaniei. Purtătorii culturii viețuiau în așezări fortificate, situate pe înălțimi, dar și pe terasele din vîrfurile lor, cu locuințele dispuse în pileuri ²⁷.

Membrii acelor comunități au clădit și folosit, în general, uneori concomitent, atît locuințe de tipul bordeielor, cît și locuințe de suprafață.

O locuință din etapa Monteoru I c 3, descoperită pe „Cetățuia” de la Sărata Monteoru (jud. Buzău), era clădită pe o terasă mică, în treaptă, amenajată în panta dealului. Este vorba de o colibă dreptunghiulară. Bucățile de lipitură arsă păstrează urme de pari, de trunchiuri despicate și de nuiete. Resturi de podină (de lut) s-au păstrat numai în porțiunea de vest. Tot acolo s-a găsit o foarte mare cantitate de cenușă, amestecată cu bucățele de cărbuni ²⁸. În legătură cu acea locuință s-au făcut și alte observații interesante. Pe unele bucăți de lipitură, pe porțiunile netede, s-a conservat un strat subțire alb, reprezentînd un gen de zugrăveală. De asemenea, s-au găsit și câteva bucăți de lipitură arsă cu „modelări, ceea ce indică o preocupare de înfrumusețare a locuinței” ²⁹.

Prin săpăturile de la Mîndrișca (jud. Bacău) s-a dovedit că în cursul etapei Monteoru I c 3 s-au folosit, în același timp, locuințe de suprafață și bordeie. În rapoarte sînt menționate: un bordei cu groapa pătrată (cu colțurile rotunjite) și un altul cu groapa dreptunghiulară și pereții din nuiete acoperite cu lipitură de lut. În cele două niveluri ale așezării Monteoru de la Mîndrișca, s-au dezvelit și resturi de locuințe de suprafață (uneori suprapuse) de formă dreptunghiulară, cu pereții în sistem paiantă ³⁰.

O situație puțin deosebită se constată în stațiunea de la Terechești (jud. Vrancea). La baza nivelului Monteoru I c 3 s-a studiat un bordei cu groapa rectangulară (de $4,5 \times 3$ m). Podina lui era alcătuită din pietre plate, acoperite cu lut amestecat cu cenușă și păioase, totul bine bătătorit. Pe podină fusese amenajată vatra. S-a procedat în felul următor: mai întîi s-a întins un strat subțire de pietriș și apoi stratul de lut specific. Subliniem că vatra avea o gardină de pietre. Din partea de deasupra solului s-au găsit bucăți de lipitură arsă cu urme de nuiete ³¹. Din aceeași etapă, tot la Terechești, într-un nivel ulterior, s-au dezvelit resturile unei locuințe de suprafață, din care s-au păstrat aglomerări de lipitură arsă cu urme de pari și de pietre de rîu. S-a remarcat că baza pereților se sprijinea pe birne groase, de lungimi diferite, puse cap la cap, formînd un cadru rectangular (fig. 4). Podina fusese de pămînt bătătorit. Vatra avea fețuială simplă (de 2—3 cm grosime), arsă puternic ³².

Observații interesante, în privința locuințelor, din etapa Monteoru I c 3, s-au făcut la Bogdănești (jud. Bacău). Cele două gropi de semi-bordei au fost săpate în pantă, așa fel că podeaua în dreptul marginii (dinspre partea înaltă a terenului) are, în prezent, 1 m adîncime, iar marginea limitei opuse ajunge la suprafața terenului. Cele două semi-bordeie au avut dimensiunile de $4,25 \times 3$ m și 4×25 m și se aflau la 3 m unul de altul. Lîngă marginea de vest a semibordeiului I s-au găsit resturile, probabile, ale unei vetre făcută din pietre arse de gresie (de $0,80 \times 0,30$ m). Pe ele se aflau multe bucăți de cărbune. În celălalt semi-bordei lîngă marginea lui de NNE erau, de asemenea, pietre dispuse în semicerc, iar între ele multe bucăți de cărbune. Este menționată și o altă vatră izolată, de formă aproape rotundă (de $0,60 \times 0,70$ m) prevăzută cu gardină de pietre, de mărime mijlocie. Fețuiala vetrei fusese așternută pe un strat subțire de pămînt, întins pe un „pat” de pietre ³³.

În nivelul Monteoru I c 2 de la Bogdănești nu s-au găsit bordeie, dar s-au scos la iveală numeroase pietre, care ar putea proveni de la temelile unor locuințe de suprafață. Unele vetre au fețuiala făcută pe un strat subțire de pământ întins pe un „pat” de cioburi ³⁴.

La Mîndrișca este semnalată descoperirea părții inferioare a unei gropi de bordei de formă patrată, cu colțurile rotunjite datînd din etapa Monteoru I c 2 ³⁵.

Obiceiul constat în așezările Monteoru I c 3, de la Terchești, de a folosi pietre la amenajarea podinei, s-a păstrat în Moldova și în cursul etapelor Monteoru I c2—Monteoru I b ³⁶. Din acea perioadă, la Costișa, s-au descoperit pavimente de bolovani. Vetrele corespunzătoare (cu diametrul de 0,80—1,20 m) erau făcute pe un „pat” de cioburi așezate pe un strat de prundiș, întins pe pavimentul de bolovani ³⁷.

Se cuvine subliniat că în perioada tîrzie a culturii, în timpul etapei Monteoru II a, la temelile locuințelor de pe „Cetățuia” de la Sărata Monteoru, s-a folosit o cantitate deosebit de mare de piatră. Acele construcții erau înșirate de-a lungul marginii platoului așezării ³⁸. În etapa următoare și ultima, Monteoru II b din același complex, la construcții nu s-au mai utilizat pietre ³⁹.

O serie de date avem despre locuințele din aria de răspîndire a *culturii Tei* documentată, la nord de Dunăre, în Muntenia și SE Transilvania. Purtătorii culturii au construit și folosit, adesea concomitent, în diferite faze de evoluție, locuințe de suprafață și bordeie. S-a remarcat faptul că acele locuințe erau uneori răzlețe, răspîndite în cuprinsul unor așezări întinse, neîntărite, situate pe terasele joase sau înalte ale riurilor ⁴⁰. În monografia culturii se arată că, de multe ori, starea de conservare a resturilor locuințelor este precară și de aceea nu se pot preciza exact: forma, dimensiunile și modul lor de construcție ⁴¹.

Din perioada de început a culturii Tei, la Bungetu (jud. Dîmbovița) a fost cercetată prin săpături o așezare modestă, considerată sălaș, alcătuită din colibe cu „osatura” din pari, nuiete și lipitură subțire. În cuprinsul nivelului inferior s-a golit și o alveolă, care ar putea indica existența unui bordei puțin adîncit, mai ales, că în umplutura sa s-au găsit bucăți de lipitură arsă și cărbuni ⁴².

Locuințele de suprafață erau clădite temeinic, fiind compuse dintr-un schelet de pari groși și din nuiete împletite des. Fețuiala pereților se făcea printr-un strat gros de lipitură de lut. Nu s-au găsit găurile parilor, din care cauză forma acelor locuințe poate fi doar presupusă ca fiind rectangulară (probabil dreptunghiulară) ⁴³. Astfel de locuințe sînt atestate în marginea orașului București, la Cățelu Nou, în prima fază și la Fundenii Doamnei, în cursul ultimei faze a culturii ⁴⁴.

Tipul de locuință preferat de purtătorii culturii Tei a fost coliba de dimensiuni modeste, cu o vatră simplă. Pe locul fostelor colibe se găsește destul de multă cenușă, indiciu că la ridicarea lor s-au utilizat, mai cu seamă, crengi, trestie și puțină lipitură. Locuințele și colibele au avut laturile lungi între 3 și 6 m. Vetrele din cuprinsul lor erau simple, de obicei, de formă ovală (de 0,70—1 m diametru) și rar dreptunghiulare ⁴⁵.

Bordeiele au avut gropi de formă ovală, cu diametrul de cca. 6 m, fără nici un fel de amenajări speciale. Ele sînt atestate în fazele Tei III și Tei V ⁴⁶. În unele gropi, s-au găsit bucăți de lipitură arsă cu urme de nuiete, de la construcția de deasupra solului. Bordeiele aveau vetre ovale sau dreptunghiulare și, rar, cuptoare scobite în malul acelor gropi ⁴⁷.

În privința bordeielor s-a făcut observația interesantă la Cățelu Nou, în așezarea din faza Tei III. Acolo s-au descoperit resturile unui bordei cu dimensiuni apreciabile (de 12,50×9,80 m și 0,70 m adîncime), despre care se afirmă că a fost locuința unei colectivități de crescători de vite, fapt dovedit de cantitatea mare de oase de animale descoperite în cuprinsul gropii ⁴⁸.

Locuințele din faza Tei IV (de ex. la Daia, jud. Giurgiu) au fost colibe din pari, împletură de nuiete și lipitură de lut ⁴⁹. Cercetările de la Frătești (jud. Giurgiu) dintr-un sălaș de tip Tei IV, au dus la dezvelirea unei locuințe de suprafață, reprezentată prin aglomerare de bucăți de lipitură arsă, cu urme de pari groși și nuiete (nu împletite, ci alăturate și suprapuse). Forma ei nu este clară ⁵⁰.

În fazele târzii ale culturii Tei se întâlnesc, mai ales, sălașe ⁵¹.

Menționăm că în sud-estul Transilvaniei, purtătorii culturii Tei au trăit și în peșteri ⁵². În grota Gura Cheii s-a dezvelit o vatră rotundă (cu diametrul de 1 m) făcută pe un strat de pietre și mărginită cu lespezi de gresie ⁵³.

Membrii comunităților culturii Verbicioara din Oltenia și din vestul Munteniei și-au organizat așezările pe terase și mai rar pe înălțimi fortificate cu șanțuri de apărare și au trăit în locuințe de suprafață. La Verbicioara (jud. Dolj) s-au descoperit resturi din construcții rectangulare, avînd pereții din pari, împletitură de nuiele și lipitură de lut amestecat cu păioase. În fiecare locuință era cite o vatră ⁵⁴. S-a făcut observația că la Verbicioara, în nivelul inferior, din faza Verbicioara III a, erau, în special, colibe de formă rotundă sau rectangulară, din material lemnos și din stuf. De pe urma arderii lor a rămas multă cenușă ⁵⁵. Din nivelul Verbicioara III c s-au dezvelit resturile a nouă construcții, din care provin bucăți de lipitură arsă cu urme de pari din scheletul colibelor ⁵⁶. Către sfîrșitul culturii Verbicioara și în arealul ei a început să se răspîndească tipul de așezare sălaș, cu movile de cenușă, compus din 3—7 locuințe (de ex. Orodol, jud. Dolj) ⁵⁷. În așezarea de la Copăcelu (jud. Vîlcea), datată de la sfîrșitul culturii Verbicioara, s-au cercetat, în parte, rămășițele unei colibe de formă ovală ⁵⁸. În unele cazuri purtătorii culturii au trăit și în peșteri ⁵⁹.

În așezarea, dintr-o fază timpurie a culturii *Girola Mare*, de pe Ostrovul Corbului, punctul „Cliuci”, prin săpăturile din 1980—1983, s-au găsit resturile a trei locuințe de suprafață, cu vetre simple, fețuite cu grijă. Bucățile de lipitură arsă au pe ele urme de nuiele ⁶⁰.

Datele despre locuințele purtătorilor culturii *Vatina* (documentată în Banat) sînt foarte sumare. În așezarea de la Cornești (jud. Timiș) s-au găsit, în strat de cultură conținînd o cantitate mare de cenușă fină, albicioasă, bucăți de lipitură arsă cu urme de pari și de nuiele, dovadă că și în această arie, locuințele erau de suprafață, probabil un fel de colibe, construite în același mod ca și acelea din zonele vecine ⁶¹.

În așezarea de tip tell de la *Pecica* (jud. Arad), în stratul corespunzător culturii cu același nume, s-au descoperit găuri de pari și bucăți de lipitură arsă cu urme de pari și de nuiele, indicii clare că și purtătorii culturii Pecica aveau locuințe de suprafață, construite în sistem paiantă ⁶².

Pe întinsul Crișanei, în așezările culturii *Otomani* s-au descoperit resturi de locuințe de suprafață, dar și colibe. Reținem că unele stațiuni (de ex. Socodor și Vărșand, jud. Arad), situate pe terenuri joase (datate din faza Otomani I—început de Otomani II) au avut o organizare specifică, neîntîlnită în alte culturi din țara noastră. Ele erau alcătuite dintr-un grup central de locuințe, iar la oarecare distanță în jur erau alte locuințe dispuse în cerc, formînd un fel de inel de protecție ⁶³. Alte stațiuni se aflau pe piscuri și erau fortificate cu șanț și val de pămînt (de ex. „Cetățuia” de la Otomani, jud. Bihor) ⁶⁴. Se cunosc și așezări întinse, în zona de dealuri, cu locuințe răsirate ⁶⁵.

Din faza Otomani I, la Potău (jud. Satu Mare) s-au dezvelit resturi de locuințe de suprafață, rectangulare, construite în sistem paiantă, cu podina de pămînt bătătorit, cu acoperiș probabil de trestie ⁶⁶. Resturi de locuințe similare s-au găsit și la Socodor ⁶⁷.

Pe „Cetățuia” de la Sălacea (jud. Bihor), în cuprinsul așezării Otomani, locuințele erau dispuse aproximativ în șiruri. Din acestea s-au dezvelit rămășițele unei locuințe rectangulare (de 3×4 m), cu schelet de pari și nuiele (groase de 4—8 cm). Lipitura fusese din lut amestecat cu nisip și paie. Avea podina de pămînt bătătorit. În cuprinsul ei s-au găsit două vetre (pînă la 1 m diametru), înălțate deasupra podinei cu cca. 30 cm (încă de la început și datorită unor refaceri). Se menționează existența în cîteva locuințe a unor gropi de provizii. Alte locuințe din aceeași așezare erau împărțite prin pereți intermediari și au avut podina de lut, de 20—30 cm grosime. Subliniem că în unele locuințe, la baza podinei s-au așezat birne, peste care s-a întins stratul de lut. Astfel de podine de lut groase se găsesc adesea în locuințele din faza Otomani II ⁶⁸.

Prin săpăturile mai vechi de pe „Cetățuia” de la Otomani s-au cercetat colibe, de la care au rămas găuri de pari (cu diametrul de 8—12 cm) înfipti pînă la 30 cm în

pământ. În dreptul intrărilor parii erau dublați. Din pereții colibelor s-au scos la iveală bucăți de lipitură arsă de lut amestecat cu paie⁶⁹.

În aceeași așezare, în stratul din faza Otomani II s-au studiat resturile a două locuințe de suprafață, rectangulare (de ca. 3×4 m). Lipitura lor era de lut nisipos amestecat cu multe paie. Pe bulgării de lipitură arsă se observă urme de nuiel și de pari. Podina fusese simplă, făcută inițial prin nivelarea și apoi bătătorirea solului. Peste aglomerările de lipitură arsă se afla o mare cantitate de cenușă, provenită, desigur, din acoperișul de trestie⁷⁰.

Tot la Otomani, dar în așezarea de pe ostrovul „Cetatea de pământ” s-au dezvelit vestigiile unei locuințe cu laturile de 3—4 m și vatră ovală⁷¹ și ale unei locuințe de mari dimensiuni, datind de la sfârșitul fazei Otomani II și începutul fazei Otomani III. Pe bulgării proveniți din pereții ei sînt întipărite nuiel și trestii. În zona acelei locuințe s-au găsit găuri de stîlpi (de 30—40 cm diametru). Podina clădirii era de lut galben roșcat (de 5—8 cm grosime). Suprafața podinei era întreruptă de trei șiruri de pari (cîte 3 în fiecare șir). Ele sînt înșirate de-a lungul laturilor lungi și prin mijlocul construcției. Aceștia din urmă sînt mai groși. Parii au fost înfipti pînă la 50—60 cm adîncime. Fiecare din parii centrali era proptit de cîte doi pari înfipti oblic în pământ. Șirul de pari amintit sprijinea acoperișul, care va fi fost în două ape. Pe podină s-au dezvelit 8 vetre rotunde (de 60—80 cm diametru) cu gardină joasă, grupate în colțurile de NE și SV. În preajma vetrelor se aflau cîte 4—6 „căței de vatră”, de formă conică. O descoperire interesantă o constituie cîteva bucăți de lipitură arsă, rotunde considerate că serveau la astuparea unor orificii de aerisire (un fel de ferestre). Acele obiecte erau ornamentate pe o parte prin caneluri și nervuri în relief, care se uneau în unghi⁷².

De asemenea, pe „Cetățuia” de la Otomani, în stratul din timpul fazei Otomani III, s-au descoperit gropi de bordeie⁷³.

Datele despre locuințele purtătorilor *culturii Wietenberg*, de pe întinsul Transilvaniei, sînt relativ sărace. Ele făceau parte uneori din așezări fortificate, pe locuri dominante, dar de cele mai multe ori din stațiuni aflate pe terasele joase. Menționăm observații semnificative făcute la Derșida (jud. Sălaj) și în estul Transilvaniei.

La Derșida, în nivelul 5, din faza Wietenberg I, s-au găsit gropile a trei bordeie, de formă cam neregulată, aproximativ ovală (cu diametrul pînă la 9 m și adîncimea de 1 m de la nivelul de săpare). Din construcțiile de deasupra solului s-au păstrat bucăți de lipitură arsă, cărbuni și cenușă. Podina era de pământ bătătorit. La capătul axului lung se făceau una sau mai multe gropi. În bordeiele descrise nu s-au găsit vetre. Cîteva vetre ovale, făcute direct pe sol (aveau 1,25—1,35 m diametru), se aflau în afara locuințelor⁷⁴.

Bordeie au mai fost cercetate în E Transilvaniei. Ele aveau gropi pătrate (de 2×2 m), cu vatră circulară în mijloc (de ex. la Eliseni, jud. Hărghita)⁷⁵, fie, se pare de formă rotundă, prevăzute cu vatră (de ex. la Nicoleni, jud. Hărghita)⁷⁶.

În așezarea de la Derșida, în nivelurile corespunzătoare fazelor Wietenberg II și III s-au descoperit resturi din locuințe de suprafață (de ca. 5 m lungime). Pereții erau din pari, nuiel și lipitură de lut. Adesea, acoperișul era sprijinit pe un par gros central sau pe alții laterali. Podina era de pământ bătătorit. Aproximativ pe mijloc era cîte o groapă de provizii, iar spre margine, cîte o vatră de formă rectangulară, făcută direct pe podină. În aceleași niveluri sînt și rămășițe de colibe modeste, cu puțină lipitură arsă, cu obișnuitele urme de pari și de nuiel⁷⁷.

Locuințe de suprafață sînt cunoscute și în E Transilvaniei. Ele au avut forma dreptunghiulară sau rotundă (de ex. la Porumbenii Mici, jud. Hărghita)⁷⁸.

Din faza Wietenberg III datează și rămășițele unei locuințe bordei, de dimensiuni destul de mari, adîncită puțin, cu podina de pământ bătătorit⁷⁹. Purtătorii culturii au viețuit și în peșteri⁸⁰.

Comunitățile *culturii Suci de Sus* sînt documentate în NV țării noastre. Despre locuințele purtătorilor ei s-au făcut unele observații la Medieșu Aurit și la Culciu Mare (jud. Satu Mare). În primul complex s-au dezvelit resturi care dovedesc că locuințele erau de suprafață cu pereții clădiți din: pari, nuiel și lipitură de lut⁸¹. În cuprinsul așe-

zării de la Culeiu Mare s-au cercetat rămășițele a 12 locuințe de suprafață, construite în sistem paiantă. Resturile unci păstrate mai bine au permis precizarea că era de formă dreptunghiulară (de 5×4 m) ⁸².

Perioada târzie a epocii bronzului este caracterizată, pe o mare parte din teritoriul României, prin apariția așezărilor de tip „cenușar” considerate a fi un fel de sălașe, alcătuite din câteva locuințe de suprafață, reprezentate prin movile de cenușă. Astfel de sălașe sînt atestate în ariile de răspîndire ale culturilor: Verbicioara și Tei (numai în cursul fazelor târzii) și „cenușare” propriu zise în arcelele culturilor: Noua și Coslogeni.

Trăcerea de la așezările întărite de pînă atunci, ale populației sedentare (de cultivi și crescători de vite) la cele de tip „cenușar”, se explică prin factori de ordin economic, respectiv datorită intensificării creșterii vitelor, ceea ce a dus la păstorit și la un mod de trai semi-stabil.

În aria de răspîndire a *culturii Noua*, din Transilvania și Moldova, sînt documentate numeroase „cenușare”, corespunzînd după părerea unor cercetători, resturilor unei sau mai multor locuințe. Se are în vedere faptul că în interiorul „cenușarelor” se găsesc podine, bucăți de lipitură și chiar cuptoare ⁸³.

Cercetarea unor „cenușare” de la Nicoleni (jud. Hărghita) a dus la descoperirea resturilor unei locuințe de formă ovală, cu vatră rotundă la mijloc ⁸⁴.

La Trușești (jud. Botoșani), locuințele purtătorilor culturii, din sălașul aflat pe „Movila din șesul Jijiei”, erau colibe din crengi, nuiele și trestie, ale căror urme s-au păstrat imprimate pe bucăți mici de lipitură arsă, din lut amestecat cu păioase și bălegar ⁸⁵.

Se cuvin a fi menționate și alte două complexe din sudul Moldovei. La Răteșu Cuzei (jud. Vaslui) în cuprinsul unei locuințe de tip Noua, dintr-un „cenușar” s-a dezvelit o vatră (cu gîdina scundă), avînd fețuiala întinsă pe un strat de pietriș ⁸⁶.

Cu prilejul cercetării unui „cenușar” de la Cavadinești (jud. Galați), din punctul „Ripa Glodului”, s-au strîns bucățele mici de lipitură arsă, cu impresiuni de nuiele. Pe baza descoperirilor făcute acolo se consideră că locuințele de tip Noua erau colibe de suprafață, de formă rectangulară, cu pereții din pari, nuiele și trestii, acoperiți cu lipitură de lut amestecat cu mult bălegar. Podina o aveau de lut bătătorit ⁸⁷. O observație importantă s-a făcut tot la Cavadinești, unde în afara „cenușarului” cercetat, au fost găsite două podine de pămînt bătătorit, purtînd urme de arsură, ca și două vetre, de formă aproximativ dreptunghiulară (de $1 \times 0,80$ m), cu fețuiala bine păstrată ⁸⁸.

Purtătorii *culturii Coslogeni*, din sud-estul țării noastre, ne-au lăsat, de asemenea, „cenușare”. În privința locuințelor lor datele sînt foarte puține. Se arată că la Călărași-Măgureni s-a observat, într-un mal, vatra unui bordei (cu materiale specifice culturii) ⁸⁹, iar în alte câteva complexe de tip „cenușar” (de ex. la Dorobanțu și la Lupșanu, jud. Călărași) s-au găsit bucăți de lipitură arsă din pereții unor colibe sezoniere ⁹⁰.

După părerea noastră, problema „cenușarelor” nu este chiar atît de simplă, după cum se pare. Cu acest prilej aș vrea să atrag atenția colegilor, care se ocupă cu studierea „cenușarelor”, că problema merită a fi analizată cu multă grijă. În sprijinul afirmației aduc în discuție o întîmplare din anul 1951. Pe atunci făceam cercetări arheologice de suprafață și unele mici sondaje în zona Canalului Dunăre—Mare Neagră. Aflîndu-mă la Năvodari (jud. Constanța), în apropierea satului, am descoperit câteva movile de cenușă. Am început un sondaj într-una din ele. Încă din prima zi, din movila de cenușă au ieșit la iveală fragmente din ceșcuțe de cafea, din secolul trecut. Discutînd cu localnicii am fost informat că turcii, ținînd seama de un cult al focului, obișnuiesc să strîngă cenușa de pe vetre sau din cuptoare pe întreaga comunitate sau pe grupuri de familii, să o depună într-un anumit loc, formîndu-se treptat o movilă sau câteva de cenușă, amestecată cu alte resturi menajere. Înelin să cred — ipoteza va trebui verificată pe teren — că și la unele populații vechi de la noi, de la sfîrșitul epocii bronzului și mai tîrziu, a existat un cult asemănător al focului. Membrii acelor comunități, probabil, strîngeau și ei cenușa și apoi aceasta, amestecată cu alte rămășițe casnice, era aruncată în preajma sălașului, într-un loc anume, formîndu-se, una sau chiar câteva movile de cenușă, „cenușarele” pe care le găsim acum arheologii. După părerea noastră, locuințele lor trebuie căutate

nu în cuprinsul „cenușarelor”, ci mai ales în preajma lor. Un indiciu în această privință îl constituie descoperirile de la Cavadinești⁹¹.

Pentru a încheia lucrarea noastră vom încerca să sintetizăm datele prezentate și pe baza lor să ajungem la unele concluzii de ordin istoric.

În analiza noastră pornim de la constatarea certă că tipurile de locuință dintr-o cultură sau alta nu sînt întîmplătoare și nu se schimbă cu ușurință, deoarece sînt un element specific oricărei populații. Schimbările tipului de locuință, dacă sînt brusce se datoresc sigur înlocuirii, în acel loc, a vechii populații prin alta, cu obiceiuri și ocupații deosebite. În cazul modificării tipului de locuință, în cadrul aceleiași populații, procesul se produce treptat, în directă legătură cu schimbările din domeniul activităților economice, fiind condiționate de ele.

Din datele de care dispunem rezultă că în cursul epocii bronzului pe teritoriul României s-au construit și folosit trei tipuri de locuințe: bordeie, colibe sezoniere și locuințe temeinice, de durată. De regulă, fiecare cultură este caracterizată prin unul sau două tipuri succesive de locuințe. Se cuvine amintit că în unele culturi și chiar faze s-au clădit și folosit concomitent cîte două tipuri de locuințe. Subliniem că elementul esențial, definitoriu îl constituie nu atît tipul de locuință cît caracteristicile amenajărilor interioare (mai ales, ale vetrei).

Locuințele de tip *bordei* sînt documentate în perioada timpurie și la începutul celei mijlocii a epocii, în special, în estul și sudul țării, mai rar, în Transilvania, în arcelele culturilor: Foltești II (în Moldova), Glina (în sudul Munteniei), Monteoru (în etapa Monteoru I c 3, în nordul Munteniei și sudul Moldovei), Wietenberg (în faza Wietenberg I, în nordul Crișanei), dar și spre sfîrșitul epocii, în aria culturilor: Tei (fazele Tei III și Tei V, din sudul Munteniei), Otomani (faza Otomani III, în Crișana) și Coslogeni (în sudul Munteniei). Sînt amintite și locuințe cu alveolări, în culturile: Monteoru, Tei, Wietenberg. Gropile bordeielor erau de obicei, de formă rectangulară, uneori cu colțurile rotunjite (în culturile: Foltești II, Glina și Monteoru) mai rar, ovale sau rotunde (în culturile: Glina, Tei și Wietenberg). Părțile construite deasupra solului erau din pari, împletitură de nuiele și lipitură de lut. Acoperișul se făcea, mai ales, din trestie. Semnificative sînt datele despre podinele și vetrele bordeielor descrise. Datele disponibile sînt parțiale. Subliniem faptul că în bordeiele din arcelele: Foltești II și Monteoru I c 3 s-au dezvelit podine alcătuite din lespezi de piatră, iar vetrele, în ambele categorii de bordeie, se făceau pe un „pat” de pietriș sau piatră. Asemănările la care ne-am referit nu pot fi întîmplătoare, ele trebuie să reflecte o anumită legătură, de ordin cultural sau chiar etnic, mai cu seamă, între culturile Foltești II și faza timpurie a culturii Monteoru, dar și între culturile Foltești II și Glina.

Locuințele de suprafață modeste, adesea, sezoniere, de tipul *colibelor* sînt atestate în majoritatea culturilor epocii bronzului (în arcelele culturilor: Foltești II, Glina-Schneckenberg, Costișa, Odaia Turcului, Monteoru, Tei, Verbicioara, Vatina, Otomani, Wietenberg, Noua și Coslogeni). De cele-mai multe ori, forma lor nu s-a putut preciza. În unele complexe ele au avut forma rectangulară (în culturile: Costișa, Monteoru, Wietenberg, Verbicioara și Noua), în plus, în cîteva sînt amintite colibe rotunde și ovale (în aria Verbicioara) și rotunde (în aria Noua). Toate aceste colibe au avut pereții construiți din pari, împletitură de nuiele și lipitură de lut, iar podina lor era de pămînt sau de lut bătătorit. Vetrele colibelor, de obicei, sînt de formă ovală sau rotundă, rar, rectangulară, fiind alcătuite dintr-un strat de lipitură de lut fină, fețuită cu grijă. Considerăm că nu întîmplător, în complexe din două zone, la Odaia Turcului și în aria culturii Noua, vetrele colibelor sînt realizate pe un „pat” de pietriș. Reamintim că unii specialiști consideră comunitatea de la Odaia Turcului, ca fiind direct legată de începutul culturii Monteoru (în bordeiele căreia vetrele se făceau, de asemenea, pe un „pat” de pietriș). Vetrele similare, din aria Noua, s-ar putea explica prin legătura genetică, parțială, dintre cultura Monteoru și Noua.

Aproape în toate culturile epocii bronzului (Cîlnic, Dobrotești, Glina-Schneckenberg, Jigodin, Periam, Costișa, Monteoru, Tei, Verbicioara, Pecica, Otomani, Wietenberg și Suciu de Sus) s-au descoperit rămășițe de *locuințe de suprafață* (probabil, unele

sînt, de fapt, colibe). În toate culturile menționate locuințele erau de formă rectangulară (cu o singură excepție, în aria culturii Wietenberg, unde sînt amintite și locuințe rotunde). Merită reținut faptul că în aria a două culturi: Costișa și Monteoru (etapa Monteoru II a) la construirea locuințelor s-au întrebuințat pietre la temelii. Tot în aria culturii Monteoru, din Moldova, uneori pereții s-au făcut pe un cadru rectangular de birne. În general, pereții locuințelor erau alcătuiți din pari, împletitură de nuiele și lipitură de lut amestecat cu paie și alte materiale. Acoperișul era, de obicei, din trestie sau paie. În majoritatea cazurilor, podinele locuințelor erau de pămînt bătătorit. Remarcăm că în zona Schneckenberg și în arealul Monteoru s-au făcut podine de piatră. Ca excepție amintim că în aria Otomani sînt locuințe cu podina alcătuită din birne acoperite cu un strat de lut (ca și podelele-platformă din epoca neolitică). Vetrele, în unele cazuri, erau simple (în culturile: Cilnic, Jigodin, Periam, Monteoru I c 3, Verbicioara), în altele vetrele au fost mai complicate. În zona Schneckenberg erau făcute pe un „pat” de piatră. La fel și în aria Costișa, în care vetrele aveau și gardină. În cea a culturii Monteoru, vetrele s-au amenajat pe un „pat” de cioburi (ca mai înainte în locuințele culturii Foltești II). Vetrele locuințelor aveau, de regulă, forma rotundă sau ovală, rar, rectangulară.

Menționăm că numai colectivități mici, aparținînd culturilor Glina-Schneckenberg, Tei, Verbicioara și Wietenberg au locuit și în peșteri.

În lucrarea noastră am prezentat, în funcție de documentarea accesibilă, prin exemplificări, stadiul cercetărilor cu privire la tipurile de locuințe din cursul epocii bronzului de pe teritoriul României. Evident, cu timpul, pe măsura intensificării și, mai ales, a cercetării cu atenție sporită a resturilor locuințelor, se vor aduce completări la problemele tratate și analizate de noi aici. (vezi ilustrația la pag. 15/vol. II)

NOTE

1. Pentru alte amănunte cu privire la culturile din epoca bronzului vezi: Ion Nestor, *Epoca bronzului*, vol. Istoria României I, 1961, p. 90—136; Sebastian Morintz, *Contribuții arheologice la istoria tracilor timpurii. I. Epoca bronzului în spațiul carpatobalcanic*. București, 1978, Biblioteca de arheologie, XXXIV.
2. Marilena Florescu, *Unele observații asupra bronzului timpuriu în Moldova*. În: SCIV, 16, 1965, 4, p. 652.
3. *Ibidem*, p. 653.
4. *Ibidem*, p. 653.
5. Fritz Roth, *Das nordische Steinzeidorf von Kelting*. În: DFS, 1, 1942, 2, p. 210—211.
6. D. Berciu, *Rezultatele primelor săpături de la Cricăț (1965)*. În: SCIV, 17, 1966, 3, p. 531.
7. *Ibidem*, p. 531.
8. Bordeicul era oval, puțin adîncit, cu axul orientat N—S.
9. Dinu V. Rosetti, *Cîteva așezări și locuințe preistorice din preajma Bucureștilor. Asupra tehnicii, tipologiei și cronologiei lor*. În: Urbanismul, IX, 1932, p. 174—175. În așezarea Glina de pe Ostrovul Corbului s-a găsit vatra unei locuințe, făcută pe un „pat” de cioburi (informație ale la P. Roman, căruia îi mulțumim și pe această cale).
10. Mircea Petrescu-Dîmbovița, *Raport asupra săpăturilor de la Glina jud. Ilfov, 1943*. În: RapMNA, 1944, p. 66.
11. Augustin Ulanici, *Săpăturile de la Branef jud. Ol.* În: Cercetări arheologice, I, 1975 p. 58.
12. *Ibidem*, p. 58.
13. Idem, *Cercetările arheologice din anul 1979 de la Branef, jud. Ol.* În: Cercetări arheologice, IV, 1981, p. 20.
14. Idem, *Noi cercetări arheologice la Branef*. În: Cercetări arheologice, 2, 1976, p. 37; Idem, *Săpăturile efectuate la Branef în așezarea Glina*. În: Cercetări arheologice, VI, 1983, p. 23.
15. Gh. Bichir, *Beitrag zur Kenntnis der frühen Bronzezeit im Südöstlichen Transsilvanien und in der Moldau (im Lichte der Gräbungen von Cuculata und Mindrișca)*. În: Dacia, NS, VI, 1962, p. 89.
16. *Ibidem*, p. 89.
17. Z. Szekely, *Cercetările și săpăturile de salvare executate de Muzeul Regional din Sf. Gheorghe în anul 1955*. În: Materiale, III, 1957, p. 157.
18. Alfred Prox, *Die Schneckenbergkultur*. Brașov, 1941, p. 14.
19. Ion Nestor, *op. cit.*, p. 98.
20. Petre Roman, Ianos Pal, Horvath Csaba, *Cultura Jigodin. O cultură cu ceramică șnurată în estul Transilvaniei*. În: SCIV, 24, 1973, 4, p. 562.
21. Dorin Popescu, *Asupra începuturilor epocii bronzului în România (Partea IV-a)*. În: SCIV, 17, 1966, 1, p. 159.

22. Alexandru Vulpe și Mihail Zamosteanu, *Săpăturile de la Costișa*. În: Materiale, VIII, 1962, p. 312.
23. Marilena Florescu, *Problèmes de la civilisation de Costișa à la lumière du sondage de Borlești*. În: Dacia, NS, XIV, 1970, p. 53.
24. Ersilia Tudor, *Neue Angaben zur frühen Bronzezeit in Südromänien*. În: Dacia, NS, XXVI, 1982, p. 59–75.
25. Păreră formulată de către Eugenia Zaharia.
26. Ersilia Tudor, *op. cit.*, p. 60.
27. Ion Nestor, *op. cit.*, p. 103.
28. Ion Nestor și colab., *Șantierul Sărata Monteoru*. În: SCIV, IV, 1953, 1–2, p. 75.
29. *Ibidem*, p. 75.
30. Gh. Bichir, *Săpăturile de la Mândrișca*. În: Materiale, IX, 1970, p. 117.
31. Marilena Florescu și Gh. Constantinescu, *Cercetări arheologice în așezarea din epoca bronzului (cultura Monteoru) de la Terchești (r. Pocșani, reg. Galați)*. În: SCIV, 18, 1967, 2, p. 290.
32. *Ibidem*, p. 290.
33. Marilena Florescu și Constantin Buzdugan, *Săpăturile din așezarea din epoca bronzului (Cultura Monteoru) de la Bogdănești*. În: Materiale, VIII, 1962, p. 302–303.
34. *Ibidem*, p. 305.
35. Gh. Bichir, *op. cit.*, În: Materiale, IX, 1970, p. 118.
36. Marilena Florescu și Gh. Constantinescu, *op. cit.*, p. 292–294.
37. Al. Vulpe și M. Zamosteanu, *op. cit.*, În: Materiale, VIII, 1962, p. 112.
38. Ion Nestor, *Raport general asupra săpăturilor de la Sărata Monteoru*. În: RapMNA, 1944, p. 26, 57; Ion Nestor și Eugenia Zaharia, *Șantierul arheologic Sărata Monteoru (1954)*. În: SCIV, VI, 1955, 3–4, p. 504.
39. Ion Nestor și Eugenia Zaharia, *op. cit.*, p. 506.
40. Dinu V. Rosetti, *Din preistoria Bucureștilor. I. Civilizația de tip București*. București, 1936, p. 4.
41. Valeriu Leahu, *Cultura Tei*, București, 1966, p. 54.
42. Ion Chicideanu, *Date noi privind începutul culturii Tei (Săpăturile de la Brdești-Bungetu)*. În: SCIVA, 28, 1977, 2, p. 228.
43. Valeriu Leahu, *op. cit.*, p. 55.
44. *Ibidem*, p. 54.
45. Dinu V. Rosetti, *op. cit.*, 1936, p. 11.
46. Valeriu Leahu, *op. cit.*, p. 54.
47. Dinu V. Rosetti, *op. cit.*, p. 11.
48. Valeriu Leahu, *Date noi cu privire la faza Tei III în lumina ultimelor săpături arheologice*. În: SCIV, 17, 1966, 1, p. 4.
49. Idem, *Sondajul arheologic efectuat în 1979 la Daia, jud. Giurgiu*. În: Cercetări arheologice, IV, 1981, p. 31.
50. Idem, *Sondajul arheologic de la Frâlești, jud. Ilfov*. În: Cercetări arheologice, III, 1979, p. 43.
51. Valeriu Leahu, *op. cit.*, 1966, p. 47–59.
52. Valeriu Leahu, *op. cit.*, În: SCIV, 17, 1966, 1, p. 4; Idem, *Cultura Tei*, 1966, p. 53.
53. Alfred Prox, *Die Tei-Kultur im Burzenland*. În: Mitteilungen der Burzenländer Sächsischen Museums, VI, 1940, p. 93.
54. D. Berciu, *Die Verbicioarakultur. Vorbericht über eine neue, in Rumänien entdeckte bronzezeitliche Kultur*. În: Dacia, NS, V, 1961, p. 128.
55. D. Berciu și colab., *Șantierul Verbicioara*. În: SCIV, III, 1952, p. 150.
56. *Ibidem*, p. 150.
57. D. Berciu, *Cîteva probleme ale culturii Verbicioara*. În: SCIV, XII, 1961, 2, p. 231.
58. D. Berciu, *Date noi privind sfîrșitul culturii Verbicioara*. În: SCIVA, 27, 1976, 2, p. 175.
59. Sebastian Morintz, *Cultura Verbicioara*. În: DIVR, 1976, p. 609.
60. Informație de la Petre Roman, căruia îi mulțumim și pe această cale.
61. Ortansa Radu, *Contribuții la cunoașterea culturii Valina. Săpăturile de la Cornești, jud. Timiș*. În: SCIV, 23, 1972, 2, p. 280.
62. Martin Roska, *Fouilles exécutées au Nagy-Sáncz dans la commune de Pécska-Szemplak*. În: Dolgozatok-Cluj, III, 1912, p. 73.
63. Dorin Popescu, *Săpăturile de la Vârșand*. În: Materiale, II, 1956, p. 105.
64. Ion Nestor, *op. cit.*, 1961, p. 110.
65. Al. Vulpe, *Cultura Otomani*. În: DIVR, 1976, p. 447.
66. * *, *Anordnung und Bau der Wohnungen im Rahmen der Otomanikultur in Rumänien*. În: Dacia, NS, XII, 1968, p. 142.
67. *Ibidem*, p. 142.
68. Idem, *Die chronologische Gliederung der Otomanikultur auf dem rumänischen Gebiet und ihre wichtigsten Merkmale*. În: Dacia, NS, XIV, 1970, p. 90.
69. Dorin Popescu, *op. cit.*, 1944, p. 93.
70. * *, *Poseleniia v Otomani v svele poslednih raskopok*. În: Dacia, NS, VII, 1963, p. 122.
71. Dorin Popescu, *op. cit.*, p. 93.
72. x x x , *op. cit.*, 1963, p. 129–130.
73. Idem, *op. cit.*, 1968, p. 144.
74. Nicolae Chidioșan, *Beiträge zur Kenntnis der Wietenbergkultur im Lichte der neuen Funde von Derșida*. În: Dacia, NS, XII, 1968, p. 57.
75. Szekely Zoltan, *Contribuții la cunoașterea epocii bronzului în sud-estul Transilvaniei*. În: SCIV, 22, 1971, 3, p. 393.
76. Idem, *Sondajele executate de Muzeul Regional din Sfîntu Gheorghe*. În: Materiale, VIII, 1962, p. 337.
77. Nicolae Chidioșan, *op. cit.*, p. 157–160.
78. Szekely Zoltan, *Raport preliminar asupra sondajelor executate de Muzeul Regional din Sf. Gheorghe în anul 1956*. În: Materiale, V, 1959, p. 235; Idem, *Săpăturile arheologice de la Porumbeni Mici*. În: Materiale, VIII, 1962, p. 26.
79. Vlad Protopopescu, *Raport asupra săpăturilor arheologice de la Cornești, com. Adămuș, jud. Mureș, din anul 1972*. În: Cercetări arheologice, 1, 1975, p. 120.
80. Ion Nestor, *op. cit.*, p. 112.

81. Tiberiu Bader, *Cultura Suciului de Sus în nord-vestul României*. În: SCIV, 23, 1972, 4, p. 521.
82. *Ibidem*, p. 522.
83. Adrian Florescu, *Contribuții la cunoașterea culturii Noua*. În: *Arheologia Moldovei*, II—III, 1964, p. 146.
84. Szekely Zoltan, *Săpăturile executate de Muzeul Regional din Sftnii (I)heorghe*. În: *Materiale*, VI, 1959, p. 187.
85. Adrian C. Florescu, *Șantierul arheologic Trusești*. În: *Materiale*, III, 1957, p. 214.
86. Costachi Buzdugan, *Cercetările arheologice de la Rateșu Cuzei*, În: *Cercetări arheologice*, III, 1979, p. 59.
87. Ion T. Dragomir, *Săpăturile arheologice de la Cavadinesti*. În: *Materiale*, VI, 1959, p. 455, 462—463.
88. *Idem*, *Săpăturile arheologice de la Cavadinesti*. În: *Materiale*, VII 1961, p. 152.
89. Sebastian Morintz și Niță Anghelescu, *O nouă cultură a epocii bronzului în România. Cultura de tip Coslogeni*. În: SCIV, 21, 1970, p. 379.
90. *Ibidem*, Op. 386 și 398.
91. I. T. Dragomir, *op. cit.*, 1961, p. 152.

QUELQUES DONNÉES CONCERNANT LES TYPES DES HABITATIONS DE L'EPOQUE DU BRONZE SUR LE TERRITOIRE DE LA ROUMANIE

(Résumé)

Les recherches archéologiques effectuées le dernier temps en Roumanie ont contribué à élucider l'évolution des cultures de l'époque du bronze aussi. Dans l'état actuel de la recherche on constate encore, en ce qui concerne les types d'habitations, une inégalité de l'information, ayant beaucoup des données et détails pour quelques cultures et peu de dates pour les autres.

Au commencement de l'époque il y a des fonds de cabane, rondes ou rectangulaires, ayant planché en terre battue et des âtres ouverts, disposés soit au milieu, soit vers un paroi de l'habitation. Vers la fin de cette période on trouve des maisons construites à la surface du sol, ayant des âtres bornés par des pierres (culture de Monteoru).

Les cultures de Wielenberg et de Tei se caractérisent aussi par des huttes. Quelques appartenant à la culture de Tei ont des âtres et rarement des fours creusés en terre glaise, dans un bord de la fosse des fonds de cabane.

Vers la fin de la période moyenne dans toutes les cultures on trouve des maisons rectangulaires ou arrondies construites en paiente, à la surface

du sol. Le toit est en roseau. Dans l'aire de diffusion de la culture de Monteoru on trouve des âtres ouverts ayant à la base des fragments céramiques. Pendant la phase Monteoru II la pierre est beaucoup employée dans les constructions.

Des maisons construites à la surface du sol ont été dépistées dans les aires des cultures: Monteoru, Costița, Tei, Verbicioara, Pecica, Otomani et Wielenberg.

Pendant la période du bronze tardif sur une grande partie du territoire roumain ont apparu des agglomérations du type „cendrier” („Zobniki”) avec quelques habitations. Telles cendriers ont apparu pendant les phases tardives des cultures Verbicioara et Tei, ainsi que dans les cultures Noua et Coslogeni. Dans les tumulus formés de cendre appartenant à la culture Noua ont été trouvés des petits morceaux d'enduit d'argile brûlés, avec des empreintes de branchages qui proviennent des parois des chaudières.

Dans cet ouvrage seront décrites les habitations typiques avec les éléments constructives caractéristiques pour chaque culture.

UNELE DATE DESPRE TIPURILE DE LOCUINȚE DIN EPOCA BRONZULUI DE PE TERITORIUL ROMÂNIEI

(text la pagina 21/vol. I)

EUGEN COMȘA

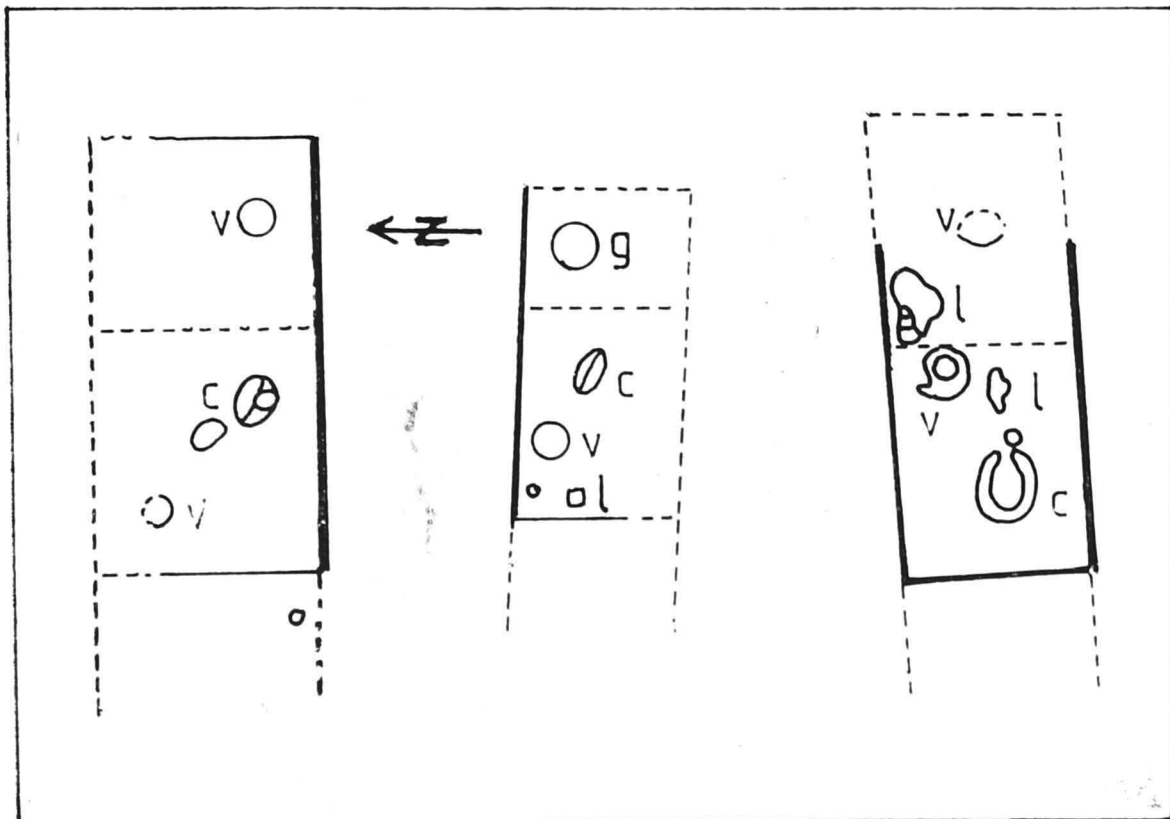
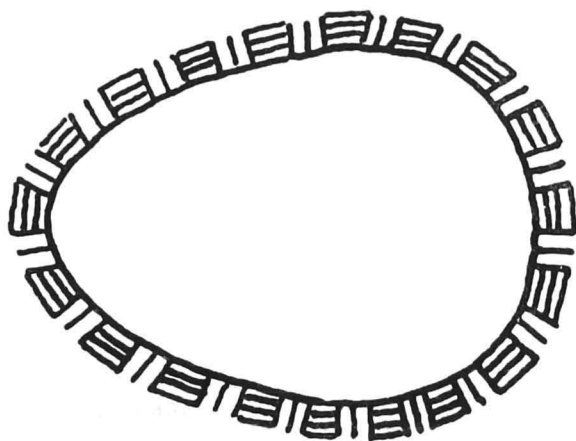

FIG. 1 PLANURILE LOCUINTELOR DIN AȘEZAREA DE LA CÎLNIC (DUPĂ F. ROTH, OP. CIT., PL. II, FIG. 4); V = VATRĂ; C = CUPTOR; G = GROAPĂ DE PROVIZII; 1 = LIPITURĂ DE LUT.

FIG. 1 HABITATIONS DE L'AGGLOMERATION DE CÎLNIC (D'APRÈS F. ROTH, OP. CIT., PL. II, FIG. 4); V = ÂTRE C = FOUR; G = FOSSE À PROVISIONS; 1 = TERRE GLAISÉE BRULÉE.

FIG. 2 PLANUL GROPII BORDEIULUI DE TIP GLINA, DE LA CIURELU (DIAM = CA. 2m; DUPĂ DINU V. ROSETTI. OP. CIT., 1932, P. 175, FIG. 17).

FIG. 2 FOND DE CABANNE DE TYPE GLINA, DÉCOUVERT À CIURELU (LE DIAM. = ENVIRON 2 m; D'APRÈS DINU V. ROSETTI, OP. CIT., 1932, P. 175 FIG. 17).

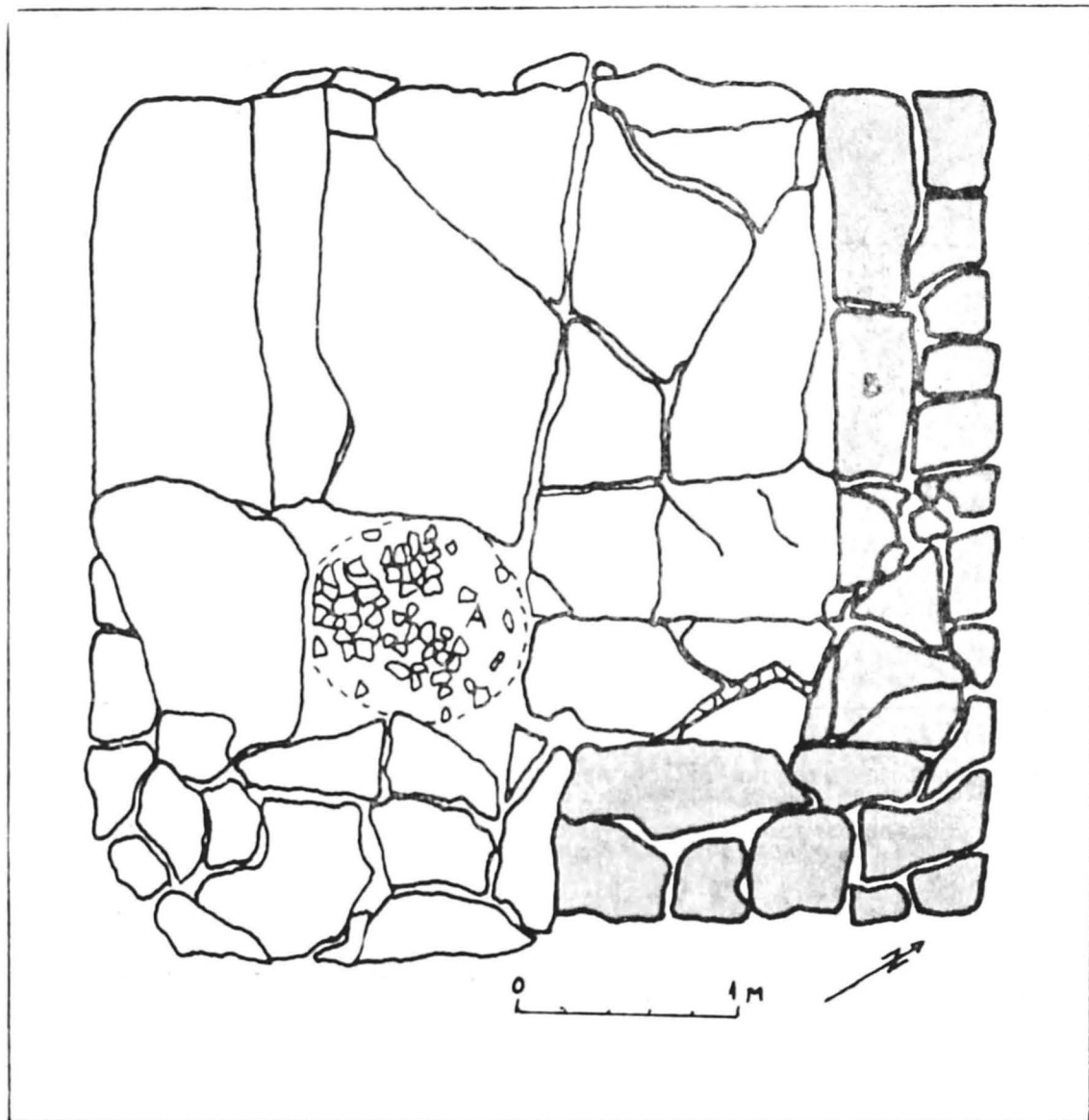

FIG. 3 PLANUL LOCUINȚEI DE TIP SCHNECKENBERG, DIN AȘEZAREA DE LA CUCIULATA (DUPĂ GH. BICHIR, *FOP. CIT.*, 1962, P. 91, FIG. 3; A = VATRA; B = LAVIȚA).

FIG. 3 HABITATION DE TYPE SCHNECKENBERG DE L'AGGLOMÉRATION DE CUCIULATA (D'APRÈS GH. BICHIR, *OP. CIT.*, 1962, P. 91, FIG. 3; A = ÂTRE; B = BANQUETTE EN TERRE).

FIG. 5 HARTA COMPLEXELOR MENȚIONATE ÎN TEXT: 1. = TRUȘEȘTI; 2 = DOLHEȘTII MARI; 3 = BORLEȘTI; 4 = COSTIȘA; 5 = RATEȘU CUZEI; 6 = BOGDĂNEȘTI; 7 = MÎNDRIȘCA; 8 = CAVADINEȘTI; 9 = FOLTEȘTI; 10 = TERCHEȘTI; 11 = SĂRATA MONTEORU; 12 = CĂLĂRAȘI; 13 = LUPȘANU; 14 = DOROBANȚU; 15 = CRIVĂȚ; 16 = DAIA; 17 = FRĂTEȘTI; 18 = GLINA; 19 = CĂTELU NOU; 20 = FUNDENI; 21 = CIUREL; 22 = ODAIA TURCULUI; 23 = BUNGETU; 24 = COPĂCELU; 25 = BRANET; 26 = ORODEL; 27 = VERBICIOARA; 28 = OSTROVU CORBULUI; 29 = CORNEȘTI; 30 = PERIAM; 31 = PECICA; 32 = VĂRȘAND; 33 = SOCODOR; 34 = OTOMANI; 35 = SĂLACEA; 36 = DERȘIDA; 37 = CULCIU MARE; 38 = MEDIEȘU AURIT; 39 = NICOLENI; 40 = PORUMBENII MICI; 41 = ELISENI; 42 = LELICENI; 43 = SF. GHEORGHE; 44 = CUCIULATA; 45 = RIȘNOV; 46 = CÎLNIC.

FIG. 5 LA CARTE DE RÉPARTITION DES COMPLEXES ARCHÉOLOGIQUES MENTIONNÉS DANS LE TEXTE: 1 = TRUȘEȘTI; 2 = DOLHEȘTII MARI; 3 = BORLEȘTI; 4 = COSTIȘA; 5 = RATEȘU CUZEI; 6 = BOGDANESȚI; 7 = MÎNDRIȘCA; 8 = CAVADINEȘTI; 9 = FOLTEȘTI; 10 = TERCHEȘTI; 11 = SĂRATA MONTEORU; 12 = CĂLĂRAȘI; 13 = LUPȘANU; 14 = DOROBANȚU; 15 = CRIVĂȚ; 16 = DAIA; 17 = FRĂTEȘTI; 18 = GLINA; 19 = CĂTELU NOU; 20 = FUNDENI; 21 = CIUREL; 22 = ODAIA TURCULUI; 23 = BUNGETU; 24 = COPĂCELU; 25 = BRANET; 26 = ORODEL; 27 = VERBICIOARA; 28 = OSTROVU CORBULUI; 29 = CORNEȘTI; 30 = PERIAM; 31 = PECICA; 32 = VĂRȘAND; 33 = SOCODOR; 34 = OTOMANI; 35 = SĂLACEA; 36 = DERȘIDA; 37 = CULCIU MARE; 38 = MEDIEȘU AURIT; 39 = NICOLENI; 40 = PORUMBENII MICI; 41 = ELISENI; 42 = LELICENI; 43 = SF. GHEORGHE; 44 = CUCIULATA; 45 = RIȘNOV; 46 = CÎLNIC.

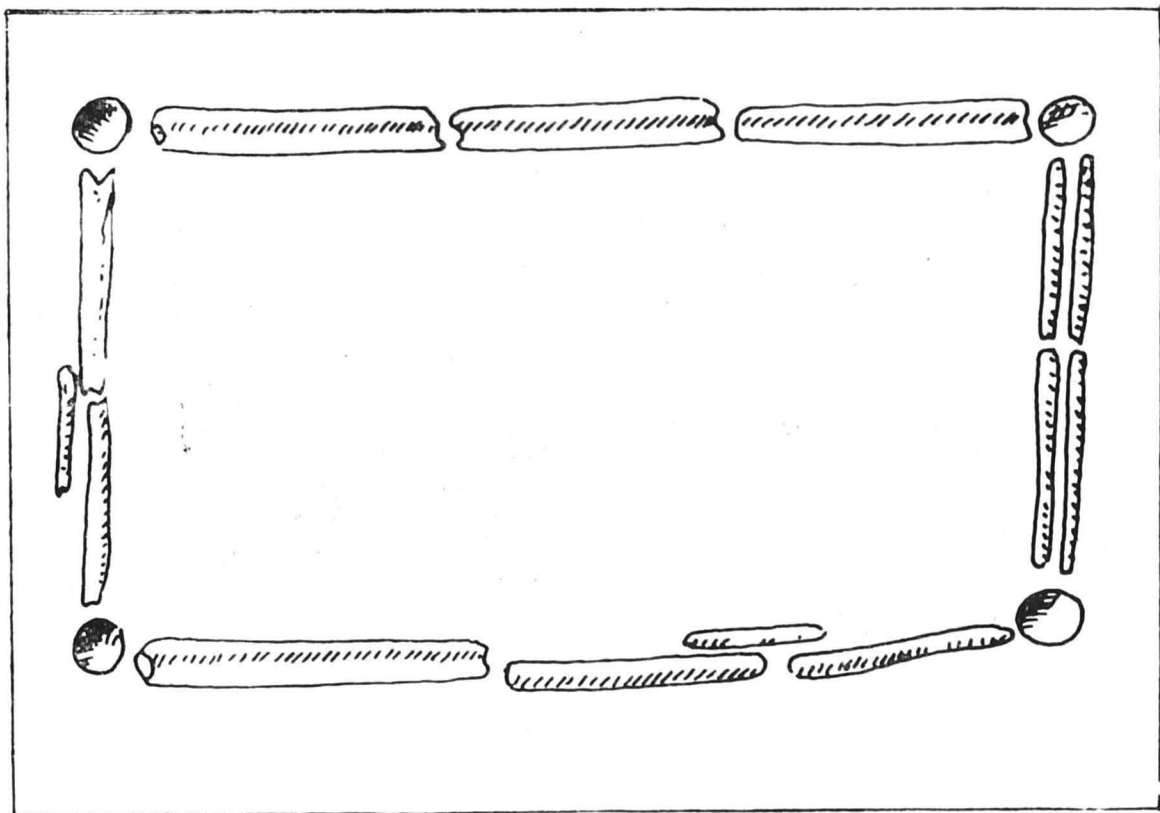

FIG. 4 PLANUL LOCUINȚEI DE TIP MONTEORU, DIN AȘEZAREA DE LA TERCHEȘTI (DUPĂ MARILENA FLORESCU ȘI GH. CONSTANTINESCU, OP. CIT., 1967, P. 291, FIG. 4)

FIG. 4 HABITATION DE TYPE MONTEORU, DE L'AGGLOMÉRATION DE TERCHEȘTI (D'APRÈS MARILENA FLORESCU ET GH. CONSTANTINESCU, OP. CIT., 1967, P. 291, FIG. 4).

